

REKOMENDACJE PO III POSIEDZENIU RDPP

Propozycja rekomendacji przesłana przez Panią Joannę Wardzińska

1. Utworzenie tzw. **Funduszu Celowego** na utrzymanie ciągłości działania organizacji pozarządowych dotkniętych wstrzymaniem programów amerykańskiej pomocy zagranicznej.

Fundusz powinien być adresowany przede wszystkim do organizacji zajmujących się pomocą humanitarną dla uchodźców wojennych i migrantów, pomocą humanitarną dla grup mniejszościowych mającą na celu podnoszenie jakości życia i standardów społecznych zapewniającą przetrwanie. Środki inicjujące **Fundusz** mogą pochodzić ze środków wygospodarowanych z programów ministerstw: Ministerstwa Funduszy i Rozwoju, Ministerstwa Rodziny Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwa Kultury, etc. Docelowo **Fundusz** może być zbudowany na zasadzie crowdfundingu celowego w którym mogą uczestniczyć firmy w ramach tzw. CSR, samorządy

Zasady udostępniania środków powinny być transparentne i z prostymi zasadami naboru odpowiadającymi kontynuacji działania NGO.

2. W ramach NOWEFIO - utworzenie funduszy, ścieżki na granty w celu utrzymania płynności dla NGO, które utraciły ją po wstrzymaniu pomocy ze środków amerykańskich. Wysokość grantu odpowiadająca maksymalnie trzymiesięcznym kosztom działalności NGO realizującego projekt.

Propozycja rekomendacji przesłana przez Pana Wojciecha Deca

1. Jeśli finansowanie było związane z ochroną praw człowieka itp., warto zaangażować się w kampanie rzecznicze i lobbing na rzecz przywrócenia dotacji przez nową administrację USA lub inne instytucje międzynarodowe.
2. Aktywne lobbowanie w UE o zwiększenie funduszy na działania obywatelskie i społeczne w Polsce, szczególnie w ramach np. Programu CERV.
3. Nawiązanie współpracy z innymi państwami i organizacjami międzynarodowymi w celu wspólnego wypracowania sposobu rekompensaty utraconych środków.
4. Uruchomienie programów zastępczych finansowanych ze środków krajowych. Przykładowo nowe fundusze grantowe – rząd mógłby stworzyć specjalny program dla NGO, które utraciły amerykańskie wsparcie (np. w ramach NOWEFIO lub innych rządowych mechanizmów dotacyjnych).
5. Utworzenie specjalnego funduszu interwencyjnego dla NGO-sów, które utraciły amerykańskie finansowanie. Można go umiejscowić np. w Narodowym Instytucie Wolności – CRSO lub innej instytucji koordynującej wsparcie dla organizacji społecznych.
6. Przyspieszona ścieżka grantowa – uproszczenie procedur i szybkie konkursy na środki dla NGO, które znalazły się w kryzysie finansowym. Wsparcie z budżetu

państwa i funduszy celowych – np. poprzez programy w Ministerstwie Kultury, Ministerstwie Sprawiedliwości, Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, czy Kancelarii Premiera.

7. Współpraca NGO z samorządami w celu wypracowania lokalnych doraźnych mechanizmów wsparcia (np. czasowe zwolnienie z opłat za wynajem lokalu, zwolnienie z podatku od nieruchomości, umorzenie zaległości).
8. Współpraca NGO z dużymi przedsiębiorstwami Skarbu Państwa w ramach społecznej odpowiedzialności biznesu (CSR).

Propozycja rekomendacji przesłana przez Pana Krzysztofa Hołyńskiego

1. Zwiększenie alokacji środków i uproszczenie procedur w ramach obecnych programów wsparcia społeczeństwa obywatelskiego

Aby skutecznie wspierać organizacje działające na rzecz społeczeństwa obywatelskiego, należy przeanalizować możliwości zwiększenia alokacji środków oraz uproszczenia procedur w ramach programów zwłaszcza CERV (Obywatele, Równość, Prawa i Wartości). Działania w tym zakresie powinny obejmować:

- zbadanie możliwości utworzenia projektów grantowych, które mogłyby wesprzeć organizacje, które utraciły finansowanie, a ich działalność jest zgodna z celami CERV (na wzór obecnych programów grantowych);
- uwzględnienie priorytetów polskiej prezydencji dotyczących semestru demokratycznego, które mogą stanowić dodatkowy argument w negocjacjach dotyczących zwiększenia dostępnych funduszy na społeczeństwo obywatelskie;
- analizę procedur aplikacyjnych i wskazanie obszarów, gdzie możliwe jest ich uproszczenie, w szczególności poprzez:
 - skrócenie czasu oceny wniosków i przyznawania środków;
 - wprowadzenie uproszczonych zasad raportowania dla mniejszych grantów;
 - możliwość finansowania działań rozpoczętych przed podpisaniem umowy (w przypadku strategicznych interwencji).

2. Uruchomienie narzędzi finansowych dla organizacji pozarządowych

Obecny system finansowania organizacji pozarządowych w Polsce nie zapewnia odpowiednich mechanizmów wsparcia płynności finansowej NGO, szczególnie tych nieprowadzących działalności gospodarczej. Należy podjąć działania w kierunku:

- stworzenia instrumentów finansowych dostosowanych do specyfiki NGO, takich jak:
 - pożyczki zwrotne oraz częściowo umarżalne;
 - gwarancje finansowe na pokrycie zobowiązań krótkoterminowych, np. w przypadku opóźnień w przekazywaniu transz z dotacji;

- fundusz interwencyjny dla organizacji w sytuacji nagłego wycofania się donatora lub konieczności zamknięcia projektu;
- ułatwienia dostępu do środków na zabezpieczenie finansowe projektów – obecnie organizacje pozarządowe, nawet o ugruntowanej pozycji, nie mają możliwości uzyskania komercyjnych kredytów czy poręczeń bankowych; konieczne jest stworzenie specjalnych mechanizmów wsparcia.

Przykładem wyzwań w tym zakresie może być nasze doświadczenie (Stowarzyszenia MOST), które w zeszłym roku znalazło się w sytuacji braku możliwości wcześniejszego uruchomienia finansowania projektów mimo ich wcześniejszego zatwierdzenia i poza PAF PIO nie miało realnych możliwości uzyskania kredytu czy poręczenia.

3. Współpraca JST, NGO i rządu w zakresie wsparcia migrantów

Obecny system wsparcia cudzoziemców w Polsce wymaga lepszej koordynacji pomiędzy rządem, samorządami i organizacjami pozarządowymi. Wsparcie migrantów nie może być jedynie opcją zależną od woli politycznej lokalnych władz – konieczna jest systemowa współpraca. Obecnie ze względu na wpisanie tego zadania do zadań rządowych samorządy czasami przywołują argument, że nawet gdyby chciały to nie mogły prowadzić takich działań. Proponowane działania powinny obejmować:

- wypracowanie klarownego podziału zadań i kompetencji pomiędzy rząd, samorządy i NGO w zakresie integracji cudzoziemców. Brak takiej demarkacji sprawia, że wiele samorządów unika aktywnych działań na rzecz migrantów, argumentując, że to zadanie rządu;
- stworzenie jednolitego systemu finansowania wsparcia działań na rzecz migrantów;
- zapewnienie samorządom wsparcia w tym wytycznych dotyczących podejmowania działań na rzecz migrantów.

Propozycja rekomendacji przesłana przez Pana Łukasza Wielgosza

W nawiązaniu do poniższej wiadomości przesyłam propozycje:

1. Utworzenie szybkiego systemu, który umożliwiłby przetrwanie przynajmniej 90 dniowego okresu zamrożenia środków, które w przypadku uzyskania finansowania pokrywającego również ten okres mogłyby być zwracane na zasadzie pożyczek z BGK, a w przypadku nie uzyskania finansowania byłyby umarzane. Środki wypłacane jedynie organizacjom, które miały podpisane umowy finansowe.
2. Stworzenie międzyresortowego funduszu wsparcia dla organizacji dotkniętych kryzysem, który pozwoliłby na sfinansowanie działań.

3. Negocjacje z międzynarodowymi organizacjami finansowymi (EBC lub BŚ) celem uzyskania środków na pokrycie deficytu i umożliwienie kontynuacji działań.
4. Uruchomienie nowego programu w NIW-CRSO, który będzie kierowany i celowany na pokrycie deficytu w programach dotychczas finansowanych przez rząd USA.
5. Utworzenie wspólnego europejskiego programu, który będzie w stanie pokryć deficyt, a przyszłościowo pokryje zapotrzebowanie finansowe na podobne programy celem uniezależnienia się od rządu USA.
6. Zaangażowanie spółek Skarbu Państwa celem pokrycia deficytu spowodowanego decyzją władz USA.

Materiał przesłany przez Panią Różę Rzeplińską – analiza i rekomendacje

ANALIZA SYTUACJI ORGANIZACJI SPOŁECZNYCH

Jak wstrzymanie amerykańskiej pomocy zagranicznej zmienia finansowanie działań społecznych w Polsce?

17 lutego 2025 r.

1. Co się wydarzyło – decyzje i skutki formalne decyzji administracji amerykańskiej w sprawie finansowania działań rozwojowych poza USA

20 stycznia 2025 r. Prezydent Donald Trump ogłosił zamrożenie niemal wszystkich programów pomocy zagranicznej na co najmniej 90 dni – do czasu zapewnienia ich zgodności z amerykańskim interesem państwowym. Ogłoszenie dotyczy również wsparcia dla Ukrainy.

Polskie organizacje realizujące programy finansowane w ramach amerykańskiej pomocy zagranicznej w obszarach migracji i pomocy humanitarnej, edukacji, społeczeństwa obywatelskiego, wolnych mediów oraz praw kobiet otrzymały mailowe informacje z nakazem natychmiastowego wstrzymania działań lub informację o wstrzymaniu procedur wypłacenia przyznanych już środków.

Do tej pory nie jest jasne, jak bardzo wstrzymanie programów amerykańskiej pomocy zagranicznej wpłynie na działania realizowane i pomoc świadczoną przez polskie organizacje społeczne.

Wydaje się, że po 90 dniach amerykańska pomoc zagraniczna nie zostanie przywrócona.

Świadczą o tym zwolnienia urzędników obsługujących programy w USA oraz niepodpisane lub rozwiązywane umowy grantowe w Polsce.

2. Finansowanie pomocy humanitarnej i projektów rozwojowych z pieniędzy rządowych USA – jaka to skala z perspektywy raportów międzynarodowych

Ocenięcie dokładnej kwoty środków amerykańskiej pomocy zagranicznej, które zostały zatrzymane, jest trudne ze względu na to, że docierały do Polski przez różnorodne agencje, organizacje i firmy międzynarodowe. Te zaś unikają publikacji szczegółowych list beneficjentów.

Po decyzjach Departamentu Stanu odmawiają również udzielania dodatkowych informacji bezpośrednio grantobiorcom. W związku z tym nie jest możliwe precyzyjne określenie skali amerykańskiej pomocy zagranicznej przekazywanej polskim organizacjom pozarządowym, można ją jedynie oszacować.

Źródłem częściowych danych na temat amerykańskiej pomocy zagranicznej są strony:

usaspending.gov, [Home](#) | [Financial Tracking Service](#), [ForeignAssistance.gov - Dashboard](#).

Serwis [usaid.gov](https://www.usaid.gov) nie działa (został zamknięty wraz z ogłoszeniem 90-dniowej ewaluacji programów rozwojowych), dostępne są jednak raporty częściowo ukazujące skalę finansowania działań pomocowych i społecznych w Polsce i w Ukrainie – np. [raport Ukraine Response](#):

[Assessment of USAID's Response to Staffing Challenges and Increased Programming](#)

[Following Russia's Full-Scale Invasion](#) oraz przygotowany dla członków Kongresu raport [USAID Under the Trump Administration](#).

W 2024 r. Stany Zjednoczone przeznaczyły 13,8 mld dolarów na działania humanitarne. Ta kwota stanowiła 43 proc. zarejestrowanej przez ONZ globalnej pomocy humanitarnej. W tym samym roku Komisja Europejska przeznaczyła na ten sam cel 2,6 mld dolarów, co stanowiło 8 proc. światowej pomocy.

Środki amerykańskiego i innych rządów kierowane są do kilku operatorów, a następnie dysponowane na konkretne projekty organizacji społecznych w poszczególnych państwach. W 2024 r. amerykańska pomoc zagraniczna stanowiła 39 proc. (137,5 mln USD) budżetu International Rescue Committee, 26 proc. (41,6 mln USD) Mercy Corps, 23 proc. (93,5 mln USD) Save the Children oraz 20 proc. (45,2 mln USD) – Danish Refugee Council.

Według danych biura Narodów Zjednoczonych ds. Koordynacji Pomocy Humanitarnej (OCHA) pomoc humanitarna zrealizowana w Polsce w **2024** r. w ramach Regionalnego Planu Reagowania dla uchodźców z Ukrainy finansowana przez USA wyniosła **167 mln zł**¹.

W sumie pomoc zagraniczna dla uchodźców z Ukrainy w roku 2022 r. wyniosła 326 mln dolarów, w 2023 r. 114 mln dolarów, a w 2024 r. 67 mln dolarów.

¹ <https://fts.unocha.org/countries/178/summary/2024>

Wg. danych podanych na stronie www.usaspending.gov granty, m.in. przeznaczone na działania Rule of Law oraz Promoting Citizen Engagement in Political Processes, których źródłem były agencja z USAID oraz Departament Stanu USA, w 2024 r. wyniosły ok. 30 mln zł.

W 2024 r. zidentyfikowane amerykańskie wsparcie dla działań organizacji społecznych w Polsce wyniosło ok. 200 mln zł, 85 proc. tej kwoty przeznaczone było na pomoc humanitarną.

Finansowanie pomocy humanitarnej i projektów rozwojowych z pieniędzy rządowych USA – jaka to skala z perspektywy polskich raportów W 2023 r. z zagranicznych środków publicznych spoza Unii Europejskiej korzystało 3 proc. stowarzyszeń i fundacji w Polsce. Dotacje te wynosiły 1 proc. budżetu całego sektora pozarządowego, stanowiły jednak kluczowe wsparcie dla tych organizacji pozarządowych, które podejmowały działania w obszarach pomocy humanitarnej, migracji, mediów, demokracji, edukacji, równości płci i praw kobiet².

W 2024 r. autorzy raportu *Kiedy praca w kryzysie staje się codziennością. NGO wspierające uchodźców w Polsce* zebrali dane od 158 organizacji działających w obszarze pomocy humanitarnej i migracji. 53 z nich w 2023 r. miało budżet powyżej 1 mln zł, a 14 – zatrudniało co najmniej 100 osób. Większość z badanych organizacji miała siedzibę w dużym mieście oraz działała co najmniej 12 lat. 27 proc. organizacji jako główne pole działania wskazało usługi socjalne i pomoc społeczną, a 15 proc. – działalność międzynarodową, pomoc rozwojową i humanitarną.

Organizacje działające w obszarze pomocy humanitarnej charakteryzują m.in. większe zasoby finansowe i ludzkie niż przeciętną polską NGO. Budżet o wielkości ponad 1 mln zł miało w 2023 r. 35 proc. organizacji działających na rzecz uchodźców. Przeważająca większość (83 proc.) zatrudniała płatny personel oraz korzystała ze wsparcia wolontariuszy (94 proc.). W działania przeciętnej organizacji pomocowej zaangażowanych było średnio 12 pracowników i 15 wolontariuszy.

Jako kluczowe źródło finansowania działań na rzecz uciekinierów wojennych z Ukrainy 20 proc. badanych organizacji wskazało dotacje od organizacji międzynarodowych, finansowanych w znacznej mierze przez USA (najczęściej wybierana odpowiedź). W sumie, dotacje zagraniczne (organizacje międzynarodowe, zagraniczne NGO, zagraniczne środki publiczne) jako kluczowe źródło finansowania wskazało 50 proc. badanych organizacji. Dla porównania – krajowe środki publiczne jako kluczowe wskazało 13 proc. organizacji.

Niewielki odsetek badanych organizacji (14 proc.) to takie, które powstały po 2022 r. jako efekt eskalacji wojny w Ukrainie. Większa jest jednak grupa organizacji (31 proc.),

² *Kondycja organizacji pozarządowych 2024*, Badania Klon/Jawor, opracowanie wstępne

które istniały przed 2022 r. i wówczas nie działały na rzecz uchodźców, a teraz stanowi to dla nich jeden z kluczowych celów.

Po decyzjach wstrzymujących amerykańską pomoc zagraniczną organizacje podjęły próbę oszacowania zawieszonych na 2025 r. finansowania. Pomędzy 1 a 14 lutego na pytania w badaniach ankietowych odpowiedziały organizacje, które w 2025 miały realizować projekty finansowane w całości lub częściowo z dotacji rządu amerykańskiego³.

Na pytania odpowiedziały 52 organizacje, które utraciły w sumie około 19 mln zł. Działania realizowane przez przebadane organizacje zostały podzielone na 5 obszarów: (1) migracje lub pomoc humanitarna, (2) demokracja, społeczeństwo obywatelskie i praworządność, (3) edukacja, (4) media oraz (5) równość płci, prawa kobiet, LGBT+.

Najwięcej odpowiedzi (23) udzieliły organizacje działające w obszarze migracje lub pomoc humanitarna. Przewidują, że nie będą realizowały działań o wartości ponad 12 mln zł.

Porównując zagregowane dane amerykańskie i badanie sondażowe, należy stwierdzić, że zidentyfikowanych zostało ok. 10 proc. zawieszonych środków.

Działania organizacji finansowane z amerykańskiej pomocy zagranicznej można podzielić na trzy grupy:

1. Podstawowa pomoc humanitarna dla uciekinierów wojennych i migrantów, zapewniająca przetrwanie (pomoc żywnościowa, bytowa, medyczna).

Brak realizacji tych działań może zagrażać bezpieczeństwu bytowemu beneficjentów programów realizowanych przez organizacje humanitarne. Wiedzę na ten temat powinno posiadać państwo – w jakim zakresie, na jakim terenie i w jakiej kwocie powinno przygotować środki dla poszerzenia publicznych działań w obszarze pomocy społecznej.

2. Pomoc humanitarna i dla grup mniejszościowych mająca na celu podnoszenie jakości życia i standardów społecznych (np. wsparcie psychologiczne, szkolenia dla nauczycieli i personelu medycznego).

Brak realizacji tych projektów może skutkować obniżeniem standardów realizacji niektórych usług publicznych (pomocy psychologicznej, zdrowotnej, edukacji), potencjalnie prowadzić do wzrostu przestępczości (przestępstwa z nienawiści, przemoc domowa), w szczególności wobec grup mniejszościowych.

3. Działania na rzecz społeczeństwa obywatelskiego, praworządności i wolności mediów.

Brak realizacji tych projektów w najmniejszym stopniu odbija się na konkretnych odbiorcach, nie jest bezpośrednim zagrożeniem dla bezpieczeństwa państwa. Jednak długofalowo stanowi zagrożenie dla jakości demokracji, wolności mediów, uczestnictwa

³ Badania ankietowe (1) ToProste oraz (2) Stowarzyszenia 61

obywateli w procesie demokratycznym i osłabia zdolność społeczeństwa do reagowania na kryzysy.

Biorąc pod uwagę amerykańskie rejestry danych za 2024 rok, spodziewany (już za administracji Joe Bidena) spadek wysokości funduszy przeznaczonych dla Polski w 2025 r. oraz podział działań na typy pod względem bezwzględnej konieczności ich realizacji, wydaje się, że szacunkowa kwota potrzebna do kontynuacji najważniejszych działań humanitarnych podejmowanych przez organizacje w Polsce wynosi ok. 100 mln zł.

4. Aspekt finansowy nie mówi wszystkiego – finansowanie i pomoc zapewniana przez amerykańskie agencje rządowe uwiarygadniała działania organizacji w oczach innych partnerów (w tym sektora prywatnego), chroniła je i wzmacniała. Brak tych funduszy osłabia siłę społeczeństwa obywatelskiego w Polsce. Wraz ze wstrzymaniem wsparcia pochodzącego od rządu USA traczone są nie tylko pieniądze, ale także budowane latami know-how i międzynarodowe kontakty działaczy humanitarnych, dziennikarzy, ekspertów i aktywistów.

W ostatnich latach amerykańska pomoc zagraniczna była kluczowa dla przetrwania organizacji działających na rzecz wolności mediów i wolności słowa, praworządności i praw człowieka, budowy społeczeństwa obywatelskiego i pomocy humanitarnej, w tym dla uchodźców wojennych z Ukrainy.

Od 2022 r. kluczowym źródłem finansowania działań na rzecz uchodźców okazują się środki organizacji międzynarodowych (dla 20 proc. NGO) oraz środki zagranicznych organizacji pozarządowych (18 proc). Wycofywanie się tych partnerów z Polski ma zatem poważne konsekwencje dla badanych organizacji.

Brak stabilności finansowej to kluczowy problem organizacji działających na rzecz uchodźców, odczuwa go 75 proc. podmiotów, a jeszcze więcej przewiduje, że w najbliższych latach problem będzie narastał⁴.

Nagłe wstrzymanie programów amerykańskiej pomocy zagranicznej i wynikające z niego zwolnienie kluczowego personelu grożą destabilizacją globalnych sieci pomocowych, w tym w Polsce i w Ukrainie, zagrażając milionom ludzi i podważając dotychczasowy, może niedoskonały, ale działający system budowy demokratycznych społeczeństw i pomocy humanitarnej. Niepewność co do tego, czy już zainwestowane pieniądze zostaną zwrócone, a także konieczność wywiązywania się ze zobowiązań wobec kontrahentów i obowiązujące te organizacje umowy, stanowią dodatkowy problem, który odbije się na przyszłych możliwościach działania.

Rekomendacje

⁴ [Kiedy praca w kryzysie staje się codziennością. NGO wspierające uchodźców w Polsce](#)

W tym momencie trudno zmierzyć długofalowe konsekwencje decyzji nowych władz USA.

Pierwsza próba ocenienia skali i różnorodności działań realizowanych dzięki amerykańskiemu wsparciu przez polskie organizacje społeczne wskazuje, że część potrzeb poszczególnych grup społecznych nie jest zaopiekowanych przez polskie państwo czy rodzimą filantropię.

Niezależnie od kolejnych decyzji w sprawie amerykańskiej pomocy zagranicznej apelujemy do polskich władz oraz instytucji europejskich, aby ten kryzysowy moment stał się punktem zwrotnym i doprowadził do wzięcia większej odpowiedzialności, również finansowej, za wyzwania z jakimi mierzą się społeczeństwa w Polsce i innych częściach Europy.

Nie sposób pominąć faktu, że rok 2025 byłby prawdopodobnie ostatnim rokiem wspierania tego typu działań z publicznych środków Stanów Zjednoczonych.

Organizacje zbierają środki od polskiego biznesu, darczyńców indywidualnych i podatników, jednak – na przeszkodzie stoi brak systemowych zachęt do filantropii.

Rekomendujemy:

- przegląd modeli i źródeł finansowania na poziomie krajowym i europejskim;
- ewaluację regulacji i procedur konkursowych (niewspółmiernie drobiazgowych i biurokratycznych w porównaniu z amerykańskim systemem dotacji rządowych),
- wprowadzenie przejrzystych zasad procedur grantodawczych w Spółkach Skarbu Państwa, – analizę potrzeb organizacji społecznych, którym, w obliczu zniknięcia z rynku co najmniej 30 proc. finansowania – grozi zawieszenie działań.

Amerykańskie wsparcie było kluczowe dla powojennej odbudowy naszego kontynentu, dla odbudowy demokratycznych instytucji w Europie Środkowo-Wschodniej po 1989 roku i reakcji na kryzys humanitarny po wybuchu pełnoskalowej wojny w Ukrainie. Najwyższa pora, abyśmy przestali oglądać się za siebie i wzięli sprawy w swoje ręce.

opracowanie

Zosia Lutkiewicz, Fundacja Odpowiedzialna Polityka

Szymon Rębowski, Stowarzyszenie 61

Róża Rzeplińska, Stowarzyszenie 61, t. 502344214